

przyczyn, sposobów i konsekwencji przenikania elit politycznych i gospodarczych na Słowacji” (tekst recenzji na okładce książki). Można więc z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że cel ukazania „na czym polegał problem z budowaniem nowej elity politycznej w chwili przełomu 1989 roku i później powstawaniem niepodległego państwa słowackiego” (s. 18), wyznaczony przez Autora został osiągnięty.

Monografia Piotra Bajdy *Elity polityczne na Słowacji w latach 1989–2010. Kręta droga do nowoczesnego państwa* jest cenną pozycją naukową, którą można polecić nie tylko badaczom zajmującym się kwestią tożsamości narodowej, kultury politycznej czy systemu politycznego Słowacji, lecz również pozostałym osobom interesującym się miejscem i rolą małych państw na arenie międzynarodowej.

Dorota Żygadło-Czopnik

*Literatúra v kognitívnych súvislostiach*, ed. Jana Kuzmíková, vyd. Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava 2014, ss. 152.

Koncom roku 2014 wydawateľstvom Ústavu slovenskej literatúry SAV bola uverejnená zaujímavá kolektívna monografia *Literatúra v kognitívnych súvislostiach* pod editorskou činnosťou Jany Kuzmíkovej<sup>1</sup>. Uvedená monografia predstavuje zásadný príspevok k súdobým kognitívnym výskumom v literatúre a umení. Už na začiatku je potrebné zdôrazniť, že nejde o mechanický zber atomizovaných textov spätých s tematickou sférou kognitívneho skúmania literatúry a umenia, ale o metodologicky konzekventnú monografiu, ktorá sa snaží teoreticky a analyticky zmapovať postavenie súčasnej kognitívnej vedy vo výskume literatúry. Téma monografie je zvolená veľmi aktuálne. Súčasné kognitívnovedné skúmanie povahy ľudskej mysle, ako zdôrazňuje Silvia Gáliková, charakterizuje významný a intenzívne sa rozvíjajúci výskumný program<sup>2</sup>. Autori monografie, ku ktorým patria, mimo spomínanej Silvii Gálikovej, aj Jana Kuzmíková, Lukáš Procháska, Zuzana Fonioková a Róbert Gáfrik, aspekt ten zdôrazňujú.

Obsahové zameranie prezentovaných častí monografie teoreticky, ale aj na konkrétnom literárnom materiáli ilustrujú skutočnosť, že vďaka kognitívnemu výskumu literatúry „môže literárna veda prejsť od opisovania literatúry, jej štruktúry, prostriedkov, recepcie i vývinu, k širokospektrálnemu vysvetľovaniu celého literárneho života, a to nielen v kultúrnom kontexte, ale až na úrovni (prírodo)vednej, expertnej kategorizácie“ (J. Kuzmíková: *Umenie a kognitívne*

<sup>1</sup> Štúdia vznikla v rámci grantového projektu: Kognitívne orientovaná literárna veda. Teória a prekladové štúdie zo slovenskej literatúry. VEGA 2/0078/14.

<sup>2</sup> S. Gáliková, *Metafora v kognitívnovednom modelovaní*, „World Literature Studies“ 2011 (28–40), č. 3 (20), s. 29–40.

vedy, s. 23). Autori monografie prevzali kognitívnovednú perspektívu zahŕňajúc vo svojom výskume také procesy a javy ako vnímanie, cítenie, emócie, pozornosť, pamäť, jazyk, myslenie, obraznosť, vedomie. Monografia je cenným prínosom na tomto poli výskumov. Z obsahového hľadiska je práca štruktúrovaná do siedmich kapitol. Monografiu otvárajú dve teoreticky dôkladne spracované kapitoly: *Umenie a kognitívne vedy* od Jany Kuzmíkovej a *Význam a funkcia konceptuálnej metafory z perspektívy kognitívnej vedy* od Silvii Gálikovej, ktoré sa hlboko ponárajú do problematiky súčasnej kognitívnej vedy a jej využitia na rovine výskumu literatúry.

Jana Kuzmíková v kapitole *Umenie a kognitívne vedy* podrobne objasňuje, akú pozíciu umenie zastáva v bádaní kognitívnych vied. Venuje teoretickú pozornosť relatívne novému výskumu literatúry. Ako správne zdôrazňuje „posun na platforme kognitívneho vysvetľovania literárnej komunikácie a literárneho procesu nikdy nemohol vzniknúť v rozmedziach »autonómnej« literárnej vedy, lebo na to jednoducho nemá prostriedky, metodologický aparát“ (s. 24). Kognitívna veda tieto prostriedky a metodologický aparát dáva a Kuzmíková pozorne sleduje vývojovú cestu k súčasnej kognitívnej literárnej vede. Vo svojich myšlienkach vychádza od evolučných hypotéz o vzniku (proto)umenia, ontológie umenia, spoločenskej funkcie umenia a literatúry. Autorka sa sústreďuje na súčasný kognitívnovedný prístup, ktorý uprednostňuje nevedomé procesy mysle. Kľúčovou otázkou pri riešení úlohy umenia v ľudskom svete je metafora, ktorá je taktiež kľúčovým pojmom kognitívnej vedy. Venujúc sa tomuto pojmu, Kuzmíková sa odvoláva na prírodovedné a neurologicky podložené bádania v kognitívnej teórii amerického vedca Vilayanura S. Ramachandrana. Americký neurológ, známy pre jeho výskum a experimenty v oblasti behaviorálnej neurovedy a psychofyziky, svojou sondážou nad mozgom, myslou a telom, nad synestéziou načrtáva možné evolučné cesty vzniku a fungovania metafory v ľudskej myšli. Autorka sa zameriava na Ramachandranovu kognitívnu teóriu metafory, ktorá odhaľuje biologické a neurologické koreláty činnosti a vnímania človeka. Špecifickosť metafory spočíva, podľa Ramachandrana, v „hlbokých“ významoch, výstižnosti a priliehavosti. Americký vedec ju chápe v umeleckých súvislostiach, podobne ako literárny vedec. Kuzmíková sa venuje viacaspektovému výskumu metafory, skúma ju v troch základných oblastiach kognitívnovedných prístupov: na spomenutej neurobiologickej úrovni (Ramachandran), na reprezentacionalistickej úrovni (G. Lakoff, M. Johnson) a intencionálnej úrovni, týmto zdôrazňujúc interdisciplinárnosť. Taktiež sa detailne sústreďuje na prieskumy priekopníka súčasnej kognitívnej lingvistiky a literárnej vedy G. Lakoffa a najmä na nim a M. Johnsonom vypracovanú originálnu koncepciu metafory. Vysvetľuje základné pojmy Lakoffovej teórie, cituje kognitívnu definíciu metafory — mentálneho vzorca, základného spôsobu kategorizácie, konceptualizácie a poznania skutočnosti, definuje pojem „konceptuálnej metafory“. Nezabúda v ďalšej časti príspevku na dejiny literárnej teórie. Ukazuje spätosť medzi kognitívne orientovanou literárnou vedou a viacerými teoretickými školami a smermi, ktoré sa v minulosti snažili o objasnenie fenoménu literárnosti a umeleckosti, smerujúc k porozumeniu subjektu, zohľadneniu povahy poznávaného aj poznávajúc-

ceho (Kant), intuitívneho poznania (Bergson). Ako inšpiratívnych predchodcov kognitívne orientovaných literárnych vedcov uvádza medzi inými angloamerických analytických filozofov a pragmatistov, Ludwiga Wittgensteina, ruských formalistov, pražských štrukturalistov, psychoanalytikov, Romana Ingardena, recepcných estetikov a ďalších. Autorka pozorne sleduje vo vývoji literárnej vedy 20. storočia teoretické školy a smery, ktoré inšpirovali kognitívnu literárnu vedu.

Pozoruhodná kapitola od Kuzmíkovej definuje základné a najdôležitejšie okruhy vývoja kognitívnej vedy, upozorňujúc na úlohu a prínos kognitívne orientovanej literárnej vedy, ktorá prináša k interpretáciám nevyhnutné vysvetlenia. Pozorný a na vysokej úrovni diskurz dáva čitateľovi široký záber o disciplíne, ktorá objavuje nový spôsob skúmania literatúry. Autorka uvádza a určuje problémy, ktoré obsiahlo prehlbujú úvahy ďalších autorov monografie. Na základe toho dostávame komplexný a komplementárny zväzok. Kuzmíková určuje základné výskumné nástroje kognitívnej vedy a ďalší autori monografie tieto nástroje dopĺňajú a využívajú v konkrétnych analýzach a interpretáciách.

Druhá cenná a pozoruhodne teoreticky usporiadaná kapitola monografie pod názvom *Význam a funkcia konceptuálnej metafory z perspektívy kognitívnej vedy* autorstva Silvie Gálíkovej ešte dôkladnejšie vniká do uvedenej problematiky. Autorka s dôrazom na detaily, venujúc sa kognitívnemu pojmu metafory, podrobne sa sústreďuje na fundamentálny kognitívny mechanizmus pre dané konceptualizácie — *konceptuálnu metaforu*. Charakterizuje predpoklady, argumenty a dôsledky vyplývajúce z kognitívnovedného prístupu k metaforickosti bežného a filozofického jazyka. Kapitola je štruktúrovaná (okrem úvodu a záveru) do piatich častí. V časti *Metafora (nielen) v jazyku bežnej skúsenosti* autorka rieši otázku týkajúcu sa konceptualizácie v každodennom/bežnom živote. Venuje sa problému chápania statusu metafory a metaforického jazyka, funkcie metafory, významnej role konceptuálnych metafor pri štruktúrovaní uvažovania, skúsenosti a každodenného jazyka. Podrobne skúma kognitívne tézy o zásadnej spätosti pojmov a rozumu s telom a telesnosťou a o zdôrazňovaní významu imaginatívnych procesov, metafory, metonymie, prototypov, mentálnych priestorov pre konceptualizáciu a rozum (s. 34). Spracováva typy metafor (podľa G. Lakoffa a Johnsona), ilustruje príklady pre orientačnú metaforu hore-dolu, ontologickú metaforu (príklady personifikácie) a štrukturálnu metaforu. V úseku *Realita primárnej metafory* sa predovšetkým sústreďuje na *integrovanú teóriu primárnej metafory* G. Lakoffa a M. Johnsona a jej štyroch komponentoch: Johnsonovej teórie spájania v priebehu učenia, Gradyho teórie primárnej metafory, Narayananovej neurálnej teórie metafory a Fauconnier-Turnerovej teórie konceptuálneho miešania (blending) (s. 39). Tento fragment predstavuje základné stupne vo vývine konceptuálnej metafory a podáva analýze základnú štruktúru metaforického systému vnútornej skúsenosti A. Lakoffa a M. Beckera, či základné komponenty danej štruktúry sústreďujúce sa na metaforu Subjekt — Ja. Autorka analyzuje hierarchickú štruktúru metaforickej koncepcie o vnútornom živote. Všestranná analýza vzniku, štruktúry a funkcie metafory

v časti *K štruktúre komplexnej metafory* prehľbuje úvahy prvej kapitoly monografie od Kuzmíkovej. Ako upozorňuje Gáliková, význam konceptuálnej metafory je pre kognitívnu vedu, filozofiu a literatúru nespochybniteľný. Základné oblasti prínosu kognitívnej vedy pre filozofiu a literárnu vedu autorka vidí „v konceptuálnej analýze, v zaujatí kritického postoja, t.j. schopnosti kritizovať a hodnotiť jednotlivé teórie, napríklad tzv. klasickú teóriu kategorizácie, v konštruktívnom filozofickom teoretizovaní“ (s. 46). Ako naznačuje, kognitívna veda prináša novú perspektívu, siaha k riešeniu praktických problémov každodenného života. Tézy o vtelesnenosti mysle, prevahe nevedomého v myslení a metaforickej povahe abstraktných pojmov znovuotvárajú základné filozofické otázky (s. 46). V závere Gáliková upozorňuje na existenciu styčných plôch medzi kognitívnou vedou a literárnou teóriou, na primárne danú prirodzenú ukotvenosť mysle, jazyka a ich produktov. Prínos kognitívnej vedy vo vzťahu ku štúdiu literatúry (umenia) vidí:

v nazeraní tradičných prostriedkov poetiky ako dvojdielných štruktúr, a to v zmysle jazykových a textových prostriedkov výstavby významu a kognitívnych, mentálnych rámcov, ktoré dané prostriedky umožňujú; v skúmaní recipročného vzťahu literárneho (umeleckého) diela a recipienta; v zdôrazňovaní spoločných čŕt medzi literatúrou a každodennými modelmi správania; v uplatňovaní novej optiky na známe fenomény, ako napríklad význam, metafora, príbeh (s. 48).

Kapitola Silvii Gálikovej: *Význam a funkcia konceptuálnej metafory z perspektívy kognitívnej vedy* a kapitola Jany Kuzmíkovej: *Umenie a kognitívne vedy sa navzájom dopĺňajú a tvoria komplementárnu jednotu z hľadiska teoretického spracovania problematiky súčasnej kognitívnej vedy i jej použitia v literárnej vede.*

Po tomto dôkladnom a obširnom teoretickom výklade v ďalších kapitolách od Lukáša Prochásky: *Konceptuálne metafory mysle a Alicia v krajine zázrakov*, Zuzany Foniokovej: *V zemi príbehů Grahama Swifta*, Róberta Gáfrika: *Emocionálne pôsobenie literatúry — znázornené na príklade Kafkovej poviedky Ortieľ*, Jany Kuzmíkovej: *Dielo Františka Švantnera v kognitívnych súvislostiach* nasleduje prehĺbené praktické stvárnenie zamerané na kognitívnu analýzu a interpretáciu vybraných literárnych diel.

V prvom interpretačne orientovanom texte pod názvom *Konceptuálne metafory mysle a Alicia v krajine zázrakov* Lukáš Procháška pracuje so skôr vysvetleným kognitívnym chápaním konceptuálnej metafory. Analýzu metafory podľa kognitívnej vedy predstavuje na základe diela *Alica v krajine zázrakov* od Lewisa Carrolla. Výber textu nie je náhodný. Dielo, ktoré sa v literatúre považuje za klasické, je, ako zdôrazňuje autor, bohatou zbierkou metafor, ktoré čitatelia bežne chápú, ako hru so slovami, dvojzmysly alebo paradoxy (s. 56). *Alica v krajine zázrakov* je umeleckou hrou s viacvýznamovosťou a to činí dielo zaujímavým. Vo svojom príspevku Procháška demonštruje na konkrétnych príkladoch ako funguje konceptuálna metafora, ukazuje jej široké pole pôsobnosti, vysvetľuje, ako pracuje komplexná metafora a načrtá ďalšie filozofické dôsledky, ktoré toto skúmanie prináša. V odseku *Ja a druhé Ja* autor analyzuje komplexný koncept Ja (Self) založený na niekoľkých primárnych metaforách, ktoré interpretuje.

Analizuje priestorové (lokačné) metafory, ktoré vychádzajú zo základnej ľudskej skúsenosti vnímania priestoru, koncept uzavretého priestoru Ja (vnútorný subjektívny priestor Ja), koncept vonkajšieho priestoru (vonkajší objektívny priestor Ja). Predstavené metafory kombinuje s konceptom spoločenského Ja, ktorý umožňuje vzťah k Ja z pozície inej osoby. Koncept osoby interpretuje v súvislosti s Ja, a neskôr v spojení s jej postavou, veľkosťou tela (koncept Ja ako tela) a zároveň Ja ako identity. Autor prezentuje prácu Carrolla s niekoľkými konceptmi Ja, ktoré obmieňal, aby dosiahol paradoxné situácie. Procháska sa také venuje problematike metafory v preklade a kultúrnym odlišnostiam v konceptoch. Zaujímá ho, ako sa prekladajú jednotlivé metaforické výrazy, ktoré nie sú v slovenskom jazyku bežné. Vysvetľuje rozdiely, porovnáva preklady s originálom používajúc z teoretického hľadiska metaforu nádoby, ktorá podľa kognitívneho hľadiska štruktúruje koncept mysle. Analýza a interpretácia originálu v tomto prípade umožňuje zachytenie rozdielov v jazyku.

Text od Zuzany Foniokovej pod názvom *Narativní konstrukce identity* teoreticky pripravuje čitateľa k analýze a interpretácii, ktorá nasleduje v ďalšej kapitole tej istej autorky *V zemi příběhů Grahama Swifta*. Teoretický text od Foniokovej štruktúrovaný do siedmich častí prezentuje cenné prehĺbené výskumy nad konceptom Ja (Self), naratívnu koncepciou ľudskej identity a úlohou príbehu pri jej vytváraní. Autorka nadväzuje na výskumy a styčné body medzi súčasnou kognitívnou naratológiou a kognitívnou psychológiou, najmä na koncepcie identity ako životného príbehu v prácach D. McAdamsa, Brunera, P. J. Eakina a Lindeových štúdií o vzájomnom ovplyvňovaní spomienok a sebaopätia a o vplyve kultúry na formovanie identity. Dôkladne objasňuje dôležité pojmy spojené s identitou a načrtáva význam rozprávania pre ľudskú identitu (*Identita jako příběh*). Skúma autobiografické rozprávanie, v ktorom rozlišuje niekoľko typov podľa miery verejnosti príbehu (*Typy autobiografických příběhů*) a charakterizuje typy autobiografického rozprávania, berúc do úvah zaujímavý problém webových autobiografií, blogov atď. a vplyvu Internetu na identitu. Venuje sa problematike spomienok, ktoré tvoria základ našich príbehov o sebe samých (*Využití vzpomínek při formování identity*). Tieto príbehy, zdroje našej identity, sú podľa teórie D. L. Schacter formované ďalšími faktormi. Nadväzujúc na poznatky kognitívnych vedcov (Schacter, Bartlett) Fonioková poukazuje, že spomienky nie sú trvalo uložené dáta ani presné odtlačky udalostí a sú záznamy prežívania udalosti, ovplyvňované schémami, ktoré si jedinec vytvoril na základe predchádzajúcich skúseností a súčasných vedomostí. Tieto schémy podľa Schacteru určujú, čo a v akej podobe si z konkrétneho zážitku človek uloží do pamäti (s. 81). Pre otázku identity je tiež významné, ako zdôrazňuje Birke, že nám tieto schémy napomáhajú udržiavať kontinuitu medzi minulosťou a prítomnosťou, umožňujú spracovávať nové dáta s využitím starších informácií (s. 81). Ďalšia časť Foniokovej štúdie sa zameriava na vplyv kultúry na príbehy identity, ktoré vznikajú v spoločenskom kontexte, v interakcii

s druhými ľuďmi (*Vliv kultury na identitu*). Upozorňuje na kultúrne prostredie, spoločenské konvencie, ktoré majú zásadný vplyv na sebenarativy aj na to, že pri vytváraní naratívnej identity sme usmerňovaní normatívnymi modelmi osobnosti, ktoré sú dané kultúrne. Kultúrne modely, ktoré usmerňujú konštrukcie sebaaponímania, sú úzko späté s ľudovou psychológiou (*folk psychology*) (s. 84). Ľudová psychológia, o čom podrobne písala v prvej kapitole J. Kuzmíková, líši kultúru od kultúry, spoluurčuje, akým spôsobom konštruujeme svoje Ja. Tu sa autorka dostáva k otázke dominantnej koncepcie osobnosti, ktorá hovorí o normatívnych modeloch osobnosti založených na príbehoch dominantnej skupiny, ktorá privileguje určité typy sebenarativy. Sebenarativy sú ovplyvnené aj vzťahmi medzi rôznymi spoločenskými skupinami. Ďalším aspektom pôsobenia kultúry na sebenarativy je, ako zdôrazňuje autorka, vplyv jazyka. Rôzne jazyky štruktúrujú realitu odlišne a poskytujú rozdielne možnosti vyjadrenia myšlienok. Jazyk pri naratívnej konštrukcii identity hrá dôležitú úlohu. Ako upozorňuje za Brunerom, sebenarativy sú tiež ovplyvnené vlastnosťami samotnej formy rozprávania (s. 87). Fonioková sa pokúša obohatiť pohľad na problém naratívnej identity využitím kategórií teórie rozprávania a prepojením s témami kognitívnej naratologie (*Vypravěč vs. postava*). Prepracúva vybrané naratologické kategórie (rozprávajúceho a rozprávaneho Ja, nespoľahlivého rozprávača), ktoré môžu obohatiť pohľad na životné príbehy, výskum autobiografie. Vrhá na tieto kategórie nové svetlo. Nadväzujúc na kognitívnych naratológov (D. Herman, L. Zunshine, A. Palmer) venuje autorka pozornosť spôsobu, akým fungujú príbehy a ako ich čítame (*Čení myslí*). Posledným faktorom, na ktorý upozorňuje, a ktorý určuje čítanie fikcií a konštruuje identitu Ja, je dominantné rozprávanie v kultúre (*master narratives, masterplots* od H. P. Abbotta). Autorka sa podrobne venuje tomuto problému v záverečnom úseku *Dominantní příběhy*. Analýza procesu utvárania naratívnej identity poukázala na významnú úlohu niekoľkých faktorov. Ako správne zdôrazňuje autorka, súčasné poznatky kognitívnej naratológie dávajú úvahám o naratívnej identite mnoho nových impulzov a vzhľadom na dynamický vývoj tejto disciplíny možno očakávať, že výskum naratívnej identity sa bude ďalej prehlbovať (s. 96).

Výborný teoretický text od Foniokovej, prehlbujúci kognitívnu problematiku mysle v literatúre, je doplnením myšlienok v kapitolách od Kuzmíkovej i Gálikovej. Texty tvoria hermeneutický kruh, v ktorom sa aktivizuje hlboké porozumenie a pochopenie kognitívnej problematiky.

Praktické stváranie teoretických úvah od Zuzany Foniokovej nájdeme v analýze a interpretácii uvedenej v kapitole *V zemi příběhů Grahama Swifta*. Odsek ponúka analýzu románu G. Swifta *Země vod* zameranú na tému všadeprítomnosti a nevyhnutnosti príbehov. Fonioková analyzuje a interpretuje Swiftov román, ktorý sa zaoberá otázkou významu histórie, jej vzťahu k fikcii a hovoreným príbehom a nabáda k pohľadu na dejiny ako naratívny konštrukt. Prvá časť kapitoly objasňuje spôsob, akým román spochybňuje tradičný rozdiel medzi históriou a fikciou,

druhá časť prináša rozbor prostriedkov, ktorými román komentuje aj inscenuje nenahraditeľnosť príbehov v ľudskom živote. Dve hodnotné kapitoly od Foniokovej tvoria neoddeliteľný celok. Teória, ktorú autorka aplikuje v predchádzajúcej kapitole nachádza svoje praktické a čitateľovi prístupné vysvetlenie.

Od teórie k praktickej analýze a interpretácii takisto prechádza Robert Gáfrik v kapitole *Emocionálne pôsobenie literatúry — znázornené na príklade Kafkovej poviedky Ortieľ*. Aj tu sa v šiestich odsekoch autor podrobne teoreticky a prakticky venuje kognitívnemu výskumu a presne kognitívnej stránke prežívania a to kognitívnej teórie emócií a jej spojenia s literárnou vedou. Objasňuje vzťah medzi literatúrou a emóciami, sústreďujúc sa na kognitívne výskumne teórie emócií (napr. od Stuchlíkovej). Dáva vysvetlenie samotného, klasifikačného pojmu „emócia“, podľa významnej poľskej jazykovedkyne Anny Wierzbickiej (*Vzťah emócií ku kognícii*, s. 111). V ďalších častiach sa sústreďuje na analýzu každodenných a literárnych emócií, skúma emócie v rámci kognitívnej poetiky (podľa R. Tsura, D. Mialla, M. Burke'a, P. C. Hogana), emócie a literárne štruktúry (podľa B. Meyer-Sickendiek, R. Averilla, Elmy P. Nunleyovej a P. C. Hogana), kódovanie emócií v literárnom texte a metódu rekonštrukcie emócií (podľa S. Winkoovej). Cenné sú vzhľadom na teoretický prístup stručné úseky: *Každodenné a literárne emócie*, *Výskum emócií v rámci kognitívnej poetiky*, *Emócie a literárne štruktúry*, *Kódovanie emócií v literárnom texte*, pripravujúce čitateľa k ďalšej analýze a interpretácii Kafkovej prózy, ktorá prichádza v poslednej časti kapitoly *Emócie v Kafkovej poviedke Ortieľ*. V tomto interpretačnom závere autor má za cieľ tematizovať a prezentovať emócie na mnohých miestach textu.

Monografiu uzatvára analytická kapitola *Dielo Františka Švantnera v kognitívnych súvislostiach* od redaktorky Jany Kuzmíkovej. Autorka prezentuje kognitívnu analýzu a interpretáciu textu na príklade prózy Františka Švantera. V cennom interpretačnom postoji sa koncentruje na náladových situáciách, širokej škále emócií a afektov, ktoré sa nachádzajú v Švanterovom diele. Autorka pri rozbere Švantnerovej tvorby a reflexii o jej recepcie úspešne používa teoretické poznatky súčasnej kognitívnej vedy. Text, v ktorom sa prejavuje zrelý pohľad na problémy načrtnuté vo zväzku, javí sa taktiež ako pokračovanie výskumov autorky, ktoré predviedla vo svojich skorších vedeckých prácach venovaných Švantnerovi (napr. *František Švantner. V zákulisí naturizmu*, 2000; *František Švantner. Život a dielo*, 2012<sup>3</sup>).

Na záver treba zdôrazniť, že predložená monografia je výsledkom rozsiahlych a prehĺbených kognitívnych výskumov a predstavuje ich nové zaujímavé aspekty v kognitívnom skúmaní literatúry. Premyslená koncepcia, cieľavedomá metóda, obsahová štruktúra, vysoká úroveň analýz a interpretácií, využitie informačných

<sup>3</sup> J. Kuzmíková, *František Švantner. V zákulisí naturizmu*, Bratislava 2000; eadem, *František Švantner. Život a dielo*, Bratislava 2012.

zdrojov (literatúry a ostatných prameňov), všetky formálne aspekty dávajú hodnotné vedecké dielo. Monografia prostredníctvom teoretickej časti úspešne napĺňa zámer poskytnúť čitateľovi široký a celostný obraz o súčasnom stave problematiky, ktorú si autori predsavzali skúmať. Vedeckým prínosom monografie sú tiež analytické a interpretačné časti sústreďujúce sa na konkrétnom literárnom materiáli. Výsledky a závery práce poskytujú podnety, ktoré úspešne možno využiť v ďalšom skúmaní literatúry.

Marta Buczek

*Kobieta we współczesnej kulturze ukraińskiej*, red. Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, „W kręgu języka, literatury i kultury” 2, Warszawa 2013, ss. 184.

Gdy mowa o współczesnej kulturze ukraińskiej, uwaga badacza koncentruje się na okresie po 1991 roku. Oznacza to świadomość, że jest to bardzo ważny i niezwykle trudny czas zarówno dla kultury ukraińskiej, jak i tego państwa w ogóle. Powolny proces dekolonizacji, oznaczający przymus z(re)definiowania swojej tożsamości, ponowne ustalenie norm i wartości, a także odnalezienie swojego miejsca w społeczeństwie — wszystko to odzwierciedlone jest w ukraińskiej kulturze, a co za tym idzie — w literaturze po 1991 roku.

W 2013 roku w serii monograficznej Katedry Ukrainistyki UW i Uniwersytetu Przykarpackiego im. Wasyła Stefanyka w Iwano-Frankowsku wydano antologię tekstów z założenia mających traktować o kobiecie we współczesnej kulturze ukraińskiej. Tom otwiera przedmowa Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk, w której autorka podkreśla, że owa współczesność na Ukrainie jest czasem poszukiwania własnej tożsamości przez jednostki oraz rozwiązywania problemów, jakie niosła z sobą nowa rzeczywistość i upadek ZSRR. Te stwierdzenia można by uzupełnić o wyraźne podkreślenie roli spuścizny, którą pozostawiło po sobie imperium sowieckie na Ukrainie. Tę postkolonialną i posttotalitarną przestrzeń należy jasno określić jako przestrzeń traumatyczną, naznaczoną ciężarem sowieckiego jarzma, bolesnymi próbami odbudowania państwowości i rozbiciem tożsamości jednostki. Fakt, że niezależność dała Ukrainie wolność od ograniczeń ideologicznych i represji nie oznacza, że przyniosła również wolność od dyskursu imperialnego.

W skład tomu wchodzi szesnaście artykułów autorstwa badaczy tematyki ukraińskiej z zakresu literaturoznawstwa i językoznawstwa z różnych polskich ośrodków naukowych, jednak brak not o autorach nie daje możliwości przypisania ich do poszczególnych instytucji. Swobodne poruszanie się po książce na pewno ułatwiłaby obecność abstraktów, a także indeks nazwisk.